

УДК 070:338.48(477.74-21)«2022»

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268492>

ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІСТИКА В ОДЕСІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЧИ ТЕРАПІЯ

Аліна Задорожня,

канд. політ. наук,
доцент кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій
факультету журналістики, реклами та видавничої справи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
e-mail: alizador@onu.edu.ua

Стаття присвячена тревел-журналістиці в Одесі під час війни. Розглянуто особливості підготовки представниками ЗМІ матеріалів про подорожі, питання щодо проведення екскурсій у цей час та перспектив їх розвитку.

В матеріалі йдеться про те, як Одеса потрапила до рейтингів про подорожі, зокрема до списку найкращих міст для відвідування в 2022 році (за версією британського інтернет-видання «The Independent»), і як російська атака вплинула на туризм у відомому курортному місті. Зрештою, Одещина стала прихистком більш ніж для сотні тисяч українців зі східних регіонів країни.

Ключові слова: тревел-журналістика, військова Одеса, пам'ятки, російсько-українська війна.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

Лютневе вторгнення в Україну з боку східного сусіда – спонсора тероризму [21] – похитнуло усі сфери життєдіяльності європейської держави. Туристична галузь, напряму пов'язана з організацією мандрівок, зазнала трансформаційних змін, а власне, термін «подорож» набув іншого змістовного значення з акцентом безпеки, перетворившись на «подорож заради виживання». Низка пам'яток історії, об'єктів культури та природи, зазвичай налаштованих привертати увагу відпочивальників, виводити державу на новий рівень туристичної привабливості – у руїнах. Люди змушені були тікати від ворожої артилерії, дронів-убивць та солдатів російської армії, налаштованих на геноцид українського народу. Одещина, яка, завдяки стійкості Миколаєва, не стала прифронтовим містом, перетворилася на притулок для понад 116 тис. українців зі східних регіонів, зокрема для 35 тис. дітей [3]. Лише обласний центр прихистив, за підрахунками Ізбіркому, понад 46,6 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Щодня кількість зареєстрованих зростала на 200-300 чоловік.

Таким чином, відома своїми курортами Одеса стала на час війни табором тимчасового перебування для мешканців регіонів, де йдуть бойові дії. При цьому російська держава продовжує «денацифікувати» прибережне місто ракетами. Чи здатне воно в такому стані виконувати рекреаційну, терапевтичну функцію і як тут мають працювати журналісти?

Мета дослідження.

Спершу визначимо готовність туристичної Одеси, зокрема туріндустрії, до прийняття людей, які бажають покращити свій психологічний стан та реабілітуватися в переломні моменти на фронтах.

Отже, спробуємо відшукати відповідь на наступні **питання**:

- роз'яснимо термін «тревел-журналістика»;
- звернемо увагу на зміни, що відбулися на відомих вулицях та з пам'ятками архітектури;
- спробуємо дізнатися, як і про які локації пишуть журналісти;
- які види туризму пропонують наразі одеські екскурсоводи та мерія.

До **об'єкта** нашого дослідження віднесемо відомі туристичні місця Одеси, до **предмета** – можливості тревел-журналістів, а також екскурсоводів реалізовувати свою діяльність в умовах війни.

Методологія.

Для збору та опрацювання необхідної інформації ми здійснили аналіз ситуації, провели дослідження об'єкта в часі та порівняли й узагальнили отримані факти.

Для початку розберемося з дефініцією «тревел-журналістика» (ТЖ – А. З.). За загальноприйнятим визначенням, це новий та сучасний формат чи напрямок журналістики. На основі зібраних даних вона забезпечує споживача довідковою інформацією про туризм, географію, історичні події, культуру інших країн та народів. При цьому ТЖ має просвітницький характер і забезпечує читачеві не лише дозвілля, а й інтелектуальний розвиток.

Комерційний складник ТЖ вдало визначила індійська вчена Снеха Найдю – керівник кафедри подорожей і туризму Автономного коледжу Маунт-Кармел Бенгалуру. Професорка зазначила, що «журналістика подорожей діє як путівник, завдяки якому світ стає меншим у процесі глобалізації. Одне із завдань туристичної журналістики полягає в тому, що вона надає маркетингову платформу для людей з інших країн, щоб вони виступали посередниками у представленні власної культури світові та просуванні туризму» [22].

Не можна обійти увагою той факт, що подорожня журналістика належить до професії, яка, у свою чергу, передбачає пошук представниками ЗМІ оригінального контенту про туризм та мандри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальна експертна думка щодо розвитку вітчизняної ТЖ у контексті війни не є цілісною й завершеною, проте чітко простежуються настрої науковців, посадових осіб. Фахівець із організації турів Сергій Кириченко звернув увагу на активізацію виїзного туризму [8]. За його спостереженнями, українські жінки з дітьми переважно їдуть до Кишинева, звідти авіасполученням направляються далі. У пріоритеті також Казахстан, Естонія, Латвія та Литва. Налагодження бізнесу в ЄС, на думку експерта, не є простим, водночас «ринок подорожей не встигає задовольняти попит на поїздки» [8]. Він назвав колосальні цифри, згадавши як у лондонському аеропорті Хітроу довелося обслуговувати не більше 100 тис. пасажирів на добу, щоб зменшити черги. Представник Центру військово-політичних досліджень із питань інформаційної безпеки В'ячеслав Гусаров (група «Інформаційний спротив») особливу роль відвів діяльності журналістів у війні та навів приклади, коли ЗМІ «здали» позиції українських захисників, нехтуючи елементарними правилами підготовки матеріалу у воєнний час. Науковець зазначив: «Тут дуже актуальним є гіппократівський принцип “не нашкодь”, тому що журналіст на війні є джерелом інформації, котру можуть використовувати військові розвідники» [6]. У контексті руйнування та пограбування музейних споруд, про важливість збереження унікальних для держави експонатів пише представник Мінкульту Катерина Чуєва [13]. МКІП закликає не поширювати інформацію про переміщення та захист музейних цінностей під час війни. Відомий одеський екскурсовод Дмитро Шаматажі розповідає про українську архітектуру рідного міста: «Достатньо згадати чудові роботи українських архітекторів Дмитренка, Пономаренка. Яків Пономаренко – це один із лідерів одеського модерну. Юрій Дмитренко побудував багато розкішних дохідних домів. Федір Нестурх – також прекрасний український майстер, який звів, наприклад, таку важливу для міста будівлю, як нова українська бібліотека» [12]. Представниці ЗМІ Марія Добровольська, Олена Котова, Ольга Чайка, Соня Лукашова долучилися до вивчення теми (не)курортної Одеси в період війни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Напередодні широкомасштабного вторгнення, за версією британського Internet видання «The Independent», Одеса увійшла до топ міст світу, рекомендованих для подорожей. Місто-мільйонник посіло другу сходинку після австрійського Відня. Британці назвали його чи не найкращим на пострадянському просторі. До переваг додали авіаційне сполучення з Лутоном. «До уваги пропонується чудова архітектура XIX століття, багата спадщина, а також прекрасне розташування на березі моря. <...>. Щоб дістатися до міста з аеропорту, ви сідаєте на тролейбус № 14 і платите за проїзд лише дві гривні (наразі – 7–8 грн – А. 3.), або приблизно шість пенсів – це найдешевше сполучення з аеропортом у Європі. Колись візи були складними та громіздкими, але після того, як Україна прийняла пісенний конкурс Євробачення у 2005

році, вам потрібен лише дійсний паспорт», – пише журналіст Саймон Колдер [23]. До рейтингу також потрапили Ханья (Крит), Неаполь (Італія), Париж (Франція), Сеул (Південна Корея), Каунас (Литва), Осло (Норвегія) та Спліт (Хорватія).

Війна внесла свої корективи у звичний вигляд Одеси. Місто, яке зазвичай захоплювало туристів своєю архітектурою, унікальними парками, бульварами та самобутніми куточками відпочинку, відкрилося евакуйованим українцям із нового ракурсу. Мілітаризованою Одесу світ бачив 78 років тому. Наприкінці зими 2022 р. на підступах до міста почали з'являтися бетонні блоки, центр покритися «іжаками», пляжі – табличками «Обережно міні!», пісок із узбережжя пішов на пакування захисних мішків для пам'яток та адмінбудівель, на фасадах будинків замайоріли синьо-жовті прапори, квартали прикрасили патріотичні витвори стріт-арту. Видозмінена південна столиця вимагала від мешканців та вимушених гостей дотримання жорстких правил фотографування. Журналісти з авторів подорожніх нарисів перетворилися на «солдатів інформаційного фронту».

У березні 2022 порядок роботи кореспондентів під час воєнного стану був зазначений Наказом №73 за підписом Головнокомандувача ЗСУ [7; 14]. У ньому йшлося про порядок акредитації представників ЗМІ, перелік інформації, яку не можна розголошувати, ведення знімання в містах, які тримають оборону. Таким чином, питання безпеки подорожніх взяли на себе військова адміністрація, ДСНС, поліція. Крім цього, військове командування розповсюдило низку вказівок, рекомендацій чи правил щодо фільмування в лікарнях. Таким чином, не можна фіксувати «геолокацію лікарні, її назву, напрямки чи порядок евакуації військових поранених та полонених, самих медичних закладів» [9]. Звідси оздоровчий туризм, відпочинок у санаторіях міста, рекреаційні заходи відійшли на задній план. Заклик ЗСУ не розголошувати інформацію про переміщення музейних цінностей відображений у Спільній заяві Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та Медіаруху. «Наразі органи державної влади, громади та фахівці докладають усіх зусиль, щоб захистити людей та культурну спадщину України. Наприклад, Одеса та Львів працюють над облаштуванням фізичного захисту для об'єктів культурної спадщини в міському просторі. По всій країні музейні фахівці роблять усе можливе для забезпечення колекцій», – зазначила заступниця міністра Мункульту Катерина Чуєва [13].

Під заборону потрапила будь-яка інформація про переміщення військових, що нерідко можна було спостерігати в місті, а саме: фото фіксація військових частин, блокпостів чи укріплень, відео в реальному часі. Табу стосувалося й популярних польотів над узбережжям Чорного моря легкомоторних літальних апаратів, квадрокоптерів, дронів, дельтапланів, дирижаблів тощо [19]. Інститут масової інформації (ІМІ) застеріг, що «камери слід використовувати обережно, оскільки об'єктив дає відблиск як оптичний приціл, або може виглядати як РПГ, що перетворює представника ЗМІ на потенційну мішень» [16]. ІМІ рекомендує при спілкуванні з військовими не

робити записи й не діставати мікрофон, не попередивши співрозмовника. Якщо бійці поводять себе загрозово – зберігати спокій. В'ячеслав Гусаров з групи «Інформаційний спротив» радив звернути увагу на поради досвідчених журналістів, які побували в бойових умовах: Романа Бочкали, Андрія Цаплієнка та Дмитра Крапивенка. Розуміючи ціну необережної інформації, вони рекомендували не робити панорамне зображення біля укріплення, вказувати приблизні відстані до орієнтирів; кожну людину, на їхнє переконання, треба запитувати, чи можна її знімати, а якщо вона з окупованих територій – застосувати розмите обличчя, якщо хтось загинув або поранений – не треба лізти з питаннями: «А що ви відчуваєте?». Для регіональних ЗМІ ці правила здебільшого слід застосовувати до тимчасово переміщених осіб [6].

Важливо – не сприймати гостей міста як звичайних туристів. Перш за все, це люди, які вимушено покинули своє житло, отримали психологічні та/чи фізичні травми. Для опису мешканців окупованих територій варто використовувати таку лексику: «населення непідконтрольних Україні територій», «підконтрольних так званим "ЛНР"/"ДНР"» чи «окупованого Донбасу», або «окупованого Криму». Для опису протилежної сторони конфлікту ІМІ пропонує писати: «бойовики (проросійські)», «сепаратисти (проросійські, озброєні)», «іноземні найманці (якщо вони іноземні)», «збройні формування», «російські військові». А ось некоректними дослідники вважають назви: «терористи», «ополченці», «партизани» [4].

З урахуванням чинних правил, Держагентство розвитку туризму наполегливо рекомендувало перед мандрівками дізнаватися про наявність укриттів, бомбосховищ по маршруту, враховувати комендантську годину (від 23:00 до 05:00) [17]. У відомстві підготували перелік табу та обмежень для тих, хто пересувається країною. Серед них заборонялося влаштовувати походи, екскурсії біля критичної інфраструктури, військових та стратегічних об'єктів, біля українсько-білоруських та українсько-російських кордонів, у прифронтових зонах, на раніше окупованих територіях, проводити будь-які фестивалі, концерти. Обмеження щодо відвідування гір, озер, річок, лісів, заповідних зон в окремих місцях розповсюджувалися на Київську область, Полтавщину, Волинь, Львівщину, Закарпаття, Тернопільщину, Вінниччину, Рівненську, Житомирську та Івано-Франківську області. Деінде дозволялися сплави на байдарках та катамаранах, їзда на велосипедах, збирання ягід та грибів, лікарських рослин, проте не дозволялося кататися на джипах, квадроциклах, багі, мотоциклах, розпалювати багаття. На Черкащині, наприклад, відпочивати можна було лише на тих пляжах, які визначила ВА. Про Одесу в правилах не йшлося.

Якщо на початку війни здебільшого мешканці Миколаєва та Херсона застали вулиці міста майже порожніми (не працювали кафе та ресторани, вікна музеїв, кінотеатрів та ТРЦ були забиті дошками, а пам'ятники – укріплені мішками з піском), то згодом обласний центр, який особисто зазнав людських, зокрема дитячих втрат, «перетворився на фортецю». І хоча відомі вулиці, море стали практично недоступними, бруківкою знову почали їздити екскурсійні автобуси. Ще влітку відпочиваль-

ники могли скористатися платними послугами приватних пляжів, почали працювати нічні клуби Аркадії [5]. Новинний інтернет-ресурс «Фокус» поділився враженнями та настроями пересічних громадян. «Ті, хто залишаються і повертаються до роботи, до бізнесу – здебільшого у піднесеному настрої» [18], – поділився з журналістами одесит Славик. «Я не думаю, що зараз є хоч одне місто в Україні, де люди можуть почуватися безпечно. Але в Одесі спокійно, окрім поодиноких звуків ППО та стрільби внаслідок навчань. Навпаки, в місті абсолютна (і дуже незвична) тиша. Звуки повітряної тривоги вже не лякають, а для декого, на жаль, більше навіть не стають сигналом піти в укриття» [18], – описала своє життя у воєнній Одесі волонтерка Оксана.

Постраждалих мешканців східних регіонів Одеса зустріла патріотичними плакатами в душі збадьорливої столиці гумору: «Если маму кто-то тронет, того мама похоронит», «Разом до перемоги!», «Все буде Україна!» [10] і написами про російський корабель. Майже всі створювалися місцевими художниками в декоративному цеху Одеського академічного театру музичної комедії імені Михайла Водяного. Особливого колориту та відчуття підтримки надавали котики-обереги одеського художника Ігоря Матроскіна [2]. Згодом патріотичний стріт-арт з'явився майже у всіх мікрорайонах Одеси. Деякі графіті вандали-прихильники «рузкого міра» обливали фарбою, проте зображені войовничі тварини «відроджувалися». На додаток патріотичні котики з'явилися на фасадах будинків сусіднього Миколаєва й інших доступних творцям міст. Кожен малюнок має власну історію та здатен стати частиною екскурсійного маршруту, на кшталт відомої прогулянки містом у межах проекту «Мурликаюча Одеса». Настінну творчість тут продовжили волонтери. Вони організували для дітей акцію «Культурна відповідь війні» [11], разом з графіті-художниками розмалювали стіни одного із заводів.

Знавець архітектури Дмитро Шаматажі новим групам туристів почав розповідати про відомі будівлі так: «<...> Рішельєвська – це вулиця контор і банків, ділова частина міста. Пушкінська – аристократична, здебільшого житлова, там зводилися садиби, маєтки, розкішні дохідні будинки. Наразі тут розташовані волонтерські центри чи фудкорти, де роздають гуманітарну допомогу. Катерининська – вулиця бурхливої торгівлі, яка з 1941-го до 1944-ий роки носила ім'я Гітлера» [12]. Шаматажі провів аналогію діяльності міста у часи Другої світової війни та в наші дні. Пригадав факт, що румуни планували зробити з Одеси столицю своєї провінції, а тому дбали про її вигляд та особливо про Одеський театр опери і балету. В той час в окупації він теж продовжував функціонувати. Нещодавно колектив Оперного долучився до акцій щодо закриття неба над Україною, провів низку благодійних музичних концертів та зайнявся закупівлею бронежилетів на зібрані кошти.

Історики та краєзнавці наполягають на особливому захисті надбань Одеси – центральної її частини, де всередині будинків – черепашник і очеретяні перекриття. Тут майже відсутня монолітно-каркасна забудова. 13 травня після пошкодження в результаті ракетного обстрілу пам'ятки архітектури Воронцовського палацу мерія звер-

нулася до представників ЮНЕСКО з проханням внести центр міста в світову спадщину – у пришвидшеному форматі [15]. Одна з таких ракет знищила злітно-посадкову смугу Міжнародного аеропорту, яка приблизно за рік до цього прийняла перший літак. «Одеса мала великі туристичні плани на цей об'єкт. Його знищення стало справжнім ударом для одеситів» [5], – зазначив міський голова Геннадій Труханов.

Водночас розвиток туризму в місті почав відновлюватися та набирати обертів. Рекреаційний відпочинок на базі наявних санаторних комплексів – один із найважливіших складників курортної Одеси. Відомий цілющими грязями й ропою Куяльник перетворився на прихисток для ВПО. Його рекреаційна функція, як і деякі види спортивного туризму, наразі є обмеженою. Особливою популярністю користуються пішохідний, велосипедний туризм, дигерство, не на часі – дайвінг і парашютизм. За індивідуальними вподобаннями місто може задовольнити потреби шанувальників фототуризму, ностальгічного, книжкового, музичного, екотуризму, гастрономічного, шопінг-туризму. Пізнавальний (екскурсійний) туризм здатен реалізовуватися як у форматі паломництва, так і у форматі етнічного туризму. Різновид ділового чи бізнес-туризму, відомий одеситам ще з другої половини ХХ століття, нині визнається численними виставками, конгресами, археологічним та освітнім туризмом.

Деякі види сучасного туризму мають тут власні назви та напрямки: Храмова, Музейна, Зоологічна Одеса, Замки та мури, Винні тури, Партизанська, Підземна, Бандитська, Контрабандистська, Масонська, Багатонаціональна Одеса, історії електротранспорту, Місто кіно, скульптур, Якірна Одеса, Мурали Одеси... Особливої популярності набуває згадувана Котяча Одеса, Миський квест.

Вже став частиною загальної сфери туризму віртуальний вид відпочинку. Однак тематична сторінка на офіційному сайті міської ради поки не працює [1]. Останнє оновлення від 30 вересня 2021 року – запрошення охочих на онлайн-екскурсію до Музею Блещунова. Подібна ситуація спостерігається в інших закладах культури та мистецтва.

Досить відверто з приводу перспектив міжнародного туризму України висловився керівник департаменту з розвитку в'їзного й внутрішнього туризму «Join UP» Сергій Кириченко, порівнявши ситуацію в країні з балканською державою: «Та війна, що зараз триває в Україні, не має аналогів у сучасній європейській історії, щоб провести коректну аналогію та оцінити можливий вплив на туристичний сектор. Часто наводять приклад з Хорватією, яка після війни зуміла стати дуже популярною локацією. Та не слід забувати, що бойові дії там були не настільки руйнівні, як ті, що тривають зараз у нас» [8].

Висновки та перспективи дослідження.

На тлі поточних подій в Україні усе, що стосується подорожньої журналістики, потребує переосмислення загальноприйнятих правил та норм як для представників ЗМІ, так і для любителів мандрів. Поняття «тревел-журналістика» у його звичній нам інтер-

претації постає у вигляді суцільних табу та має національно-патріотичний характер. Вагома частка фахівців не зупинили діяльність, проте змінили орієнтири. Вони ночують у напівзруйнованих готелях, їдять холодні сніданки в підземних «ресторанах», користуються послугами фіксерів, або ж є ними та пишуть про життя у вологих окопах, про людей, які вимушені тинятися й селитися за тисячі кілометрів від дому.

З огляду на географічний принцип та напрямок потоку подорожніх, розвиток туризму воєнного часу варто схарактеризувати наступним чином. Внутрішній туризм наразі можна назвати «інстинктивним» (незапланованим), позаяк розрахованим на тимчасово переміщених осіб, які виїхали з дому через воєнні дії, рятуючи життя. Нині вони особливо потребують відновлення організму в результаті постійних стресів. Виїзний туризм мешканців регіону можна визначити як «вимушений», оскільки він пов'язаний із перетином кордону після завдання ракетних ударів по житлових будинках та інфраструктурі. Що стосується в'їзного туризму, його наразі можна вважати «замороженим», адже відвідування напівзруйнованої країни, яку продовжують накривати зброєю, залишається вкрай небезпечним. Такому ризику серед іноземних осіб піддають себе журналісти закордонних ЗМІ. Відродження цього виду туризму залежатиме від швидкості відновлення інфраструктури після перемоги українців над окупантами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Віртуальна Одеса. *Офіційний сайт Одеської міської ради*. URL: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/virtualnaya-odessa/> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Вірю в ЗСУ. Одеський художник прикрашає вулиці міста графіті з патріотичними котиками. *NV*. 20 квітня 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/art/patriotichni-kotiki-v-odesi-ukrajinskiy-hudozhnik-malyuye-yaskravi-grafiti-foto-50235381.html> (дата звернення: 20.04.2022).
3. В Одеській області перерахують переселенців. *Ізбірком*. 11 жовтня 2022 р. URL: <https://izbirkom.org.ua/news/obshchestvo-19/2022/v-odeskij-oblasti-skoreguuyut-kilkist-pereselenciv/> (дата звернення: 11.10.2022).
4. Голуб Олена. Медіакомпас: путівник професійного журналіста: практичний посібник. *Інститут масової інформації*. Київ: ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с. URL: <https://imi.org.ua/books/mediakompas-putivnyk-profesijnoho-zhurnalista-i1912> (дата звернення: 01.11.2022).
5. Добровольська Марія. «Нетіпичная» Одеса: як живе, обороняється та не падає духом місто під час війни. *Біляївка city*. URL: <https://bilyayivka.city/articles/225499/netipichnaya-odesa-yak-zhive-oboronyayetsya-ta-ne-padaye-duhom-misto-pid-chas-vijni> (дата звернення: 17.11.2022).
6. Журналістика і війна. *Європейська медійна спілка (ЄМС)*. URL: <http://mediaunion.eu/ua/journalism-and-war> (дата звернення: 03.11.2022).

7. ЗМІ в умовах воєнного стану. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо інформації, яку не можна розголошувати. *Детектор медіа*. 17 березня 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/197627/2022-03-17-zmi-v-umovakh-voienno-go-stanu-rekomendatsii-komisii-z-zhurnalistskoi-etyky-shchodo-informatsii-yaku-ne-mozhna-rozgholoshuvaty> (дата звернення: 27.10.2022).
8. Кириченко Сергій. Подорожі та війна: якою буде туридустрія після перемоги. Як війна вплинула на туристичну галузь і від чого залежатимуть темпи її відновлення? *Економічна правда*. 21 липня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436> (дата звернення: 21.07.2022).
9. КМДА пояснила правила зйомок в лікарнях в умовах воєнного стану. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/201237/2022-07-22-kmda-rozjasnyla-pravyla-zyomok-v-likarnyakh-v-umovakh-voienno-go-stanu> (дата звернення: 01.11.2022).
10. Котова Олена. «Если маму кто-то тронет...»: одеські художники створюють плакати нового часу. *Odessa-life*. URL: <https://odessa-life.od.ua/news/esli-mamu-kto-to-tronet-odesskie-hudozhniki-sozdajut-plakaty-novogo-vremeni-foto> (дата звернення: 03.11.2022).
11. «Культурна відповідь війні»: в Одесі графіті-художники разом з дітьми розмалювали стіни заводу [відео]. *YouTube*. URL: https://m.youtube.com/watch?v=nqBJeV_00gQ (дата звернення: 01.12.2022).
12. Лукашова Соня. Одеса воєнна. Екскурсія містом, в яке все частіше летять російські ракети. *Українська правда*. 2 травня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/05/2/7343387/> (дата звернення: 03.05.2022).
13. МКІП закликає не поширювати інформацію про переміщення та захист музейних цінностей під час війни. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/197630/2022-03-18-mkip-zaklykaie-ne-poshyryuvaty-informatsiyu-pro-peremishchennya-ta-zakhyst-muzeynykh-tsinnostey-pid-chas-viynu> (дата звернення: 01.11.2022).
14. Наказ головнокомандувача Збройних сил України «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». 3 березня 2022 року. *Офіційний сайт Міністерства оборони України*. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf (дата звернення: 01.05.2022).
15. Після ракетного обстрілу Одеси пошкоджено пам'ятку архітектури – Воронцовський палац. Одеса туристична. *Офіційний сайт Одеської міської ради*. URL: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/tourism/> (дата звернення: 01.11.2022).

16. Правила для журналістів щодо поведінки з військовими. *Інститут масової інформації*. 26 лютого 2022. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/pravylya-dlya-zhurnalistiv-shhodo-povedinky-z-vijskovymy-i44056> (дата звернення: 26.02.2022).
17. Подорожі під час війни: яких правил безпеки варто дотримуватись. *Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ)*. 7 липня 2022. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrimuvatis> (дата звернення: 07.07.2022).
18. Чайка Ольга. «Закінчиться війна – буде світліше». Як живе Одеса у воєнний час. *Фокус*. 27 березня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/510562-kak-zhivet-odessa-v-voennoe-vremya> (дата звернення: 27.03.2022).
19. Шиканова Анна. Що категорично не можна публікувати в соцмережах під час тривоги або авіаудару, а також після них. *РБК-Україна*. 12 березня 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/atb-svernula-deyatelnost-vremenno-okkupirovannyh-1647099713.html> (дата звернення: 12.03.2022).
20. Які обмеження та особливості роботи медіа діють в Україні під час великої війни. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/203615/2022-10-11-yaki-obmezhennya-ta-osoblyvosti-roboty-media-diyut-v-ukraini-pid-chas-velykoi-viynu> (дата звернення: 01.11.2022).
21. European Parliament resolution of 23 November 2022 on recognising the Russian Federation as a state sponsor of terrorism. *The European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0405_EN.html (дата звернення: 23.11.2022).
22. SnehaNaidu.AStudyonTravelJournalismIntheDigitalAge. *Researchgate*. URL: https://www.researchgate.net/profile/Sneha-Naidu/publication/341215906_A_Study_on_Travel_Journalism_in_the_Digital_Age/links/5eb435d8a6fdccca16250943/A-Study-on-Travel-Journalism-in-the-Digital-Age.pdf (дата звернення: 01.12.2022).
23. The best cities to visit in 2022.The Independent's travel team shares its destination inspiration for the year ahead. *The Independent*. Wednesday 29 December 2021. URL: <https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/best-cities-2022-travel-city-break-b1978260.html> (дата звернення: 05.11.2022).

UDC 070:338.48(477.74-21)«2022»

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268492>

Travel journalism in Odessa during the Russian-Ukrainian war: patriotic upbringing or therapy

Alina Zadorozhnia,

Ph.D (political science), Associate Professor of the Department of Journalism, Advertising and Media Communications
Faculty of Journalism, Advertising and Publishing
Odessa I. I. Mechnikov National University,
e-mail: alizador@onu.edu.ua

This article is devoted to travel journalism as it is practiced in the military Odesa and the characteristics of preparing a travel media products, conducting tours at this time and their prospects for development.

The situation how Odesa got into the travel rankings and became one of the best city break destinations for 2022 by the version of a British online newspaper "The Independent" and how the Russian attack changed tourism in the famous resort city is discussed in the article. As follows Odesa region has become a shelter for more than one hundred thousand Ukrainians from the eastern regions of the country.

The displacement is considered at different levels. Internally displaced people had to leave their homes instinctively in order to survive. Millions people remain trapped and in need of all kinds of aid. Another part of refugees have already fled Ukraine. Inbound movement can be considered "frozen", because visiting or returning to a dilapidated country remains extremely dangerous. This is mainly applies to foreign journalists.

Key words: travel journalism, military Odesa, attraction, Russian-Ukrainian war.

REFERENCES:

1. Virtualna Odesa [Virtual Odesa]. *Official website of the Odesa City Council*. URL: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/virtualnaya-odessa/> (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].
2. Viryu v ZSU. Odes'kyi khudozhnyk prykrashaye vulytsi mista hraitamy z patriotychnymy kotykamy (2022) [I believe in the Armed Forces of Ukraine. The artist from Odesa decorates the streets of the city with patriotic cats' graffiti]. *NV*. April 20. URL: <https://life.nv.ua/ukr/art/patriotichni-kotiki-v-odesi-ukrajinskij-hudozhnik-malyuye-yaskravi-grafiti-foto-50235381.html> (accessed: 20.04.2022) [In Ukrainian].
3. V Odes'kij oblasti pererakhovuyut' pereselentsiv (2022) [Resettled people are enumerated in Odesa region]. *Izbirkom*. October 11. URL: <https://izbirkom.org.ua/news/obshchestvo-19/2022/v-odeskij-oblasti-skoreguyut-kilkist-pereselenciv/> (accessed: 11.10.2022) [In Ukrainian].
4. Holub, O. (2016). *Mediakompas: putivnyk profesiynoho zhurnalista* [Mediacompass: a professional journalist's guide]; *pratychnyy posibnyk*. *Instytut masovoyi informatsiyi*. Kyiv. 184 p. URL: <https://imi.org.ua/books/mediakompas-putivnyk-profesijnoho-zhurnalista-i1912> (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].

5. Dobrovols'ka, M. (2022). «Netipichna» Odesa: yak zhyve, oboronyayet'sya ta ne padaye dukhom misto pid chas viyny [«Atypical» Odesa: how the city lives, defends itself and does not lose heart during the war]. *Bilyayivka city*. July 19. URL: <https://bilyayivka.city/articles/225499/netipichnaya-odesa-yak-zhive-oboronyayetsya-ta-ne-padaye-duhom-misto-pid-chas-viyny> (accessed: 17.11.2022) [In Ukrainian].
6. Zhurnalistyka i viyna [Journalism and the war]. *European Media Union*. URL: <http://mediaunion.eu/ua/journalism-and-war> (accessed: 03.11.2022) [In Ukrainian].
7. ZMI v umovakh voyennoho stanu. Rekomendatsiyi Komisiyi z zhurnalists'koyi etyky shchodo informatsiyi, yaku ne mozhna roz-holoshuvaty (2022) [Mass media under martial law. Recommendations of the Journalistic ethics Commission regarding information that cannot be disclosed]. *Detektor media*. March 17. URL: <https://detector.media/infospace/article/197627/2022-03-17-zmi-v-umovakh-voiennoho-stanu-rekomendatsii-komisii-z-zhurnalistskoi-etyky-shchodo-informatsii-yaku-ne-mozhna-rozgholoshuvaty> (accessed: 27.10.2022) [In Ukrainian].
8. Kyrychenko, S. (2022). Podorozhi ta viyna: yakoyu bude turindustriya pislya peremohy. Yak viyna vplynula na turystychnu haluz' i vid choho zalezhashchi tempy yi vidnovlennya? [Traveling and the war: what the tourism industry will look like after victory. How did the war affect the tourism industry and what affects the rate of its recovery?] *Ekonomichna pravda*. July 21. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436> (accessed: 21.07.2022) [In Ukrainian].
9. KMDA po yasnyla pravyla z yomok u likarnyakh v umovakh viys'kovoho stanu (2022) [The KMDA explained the rules for filming in hospitals during the martial law]. *Detector Media*. July 21. URL: <https://detector.media/infospace/article/201237/2022-07-22-kmda-poyasnyla-pravyla-zyomok-v-likarnyakh-v-umovakh-voiennoho-stanu> (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].
10. Kotova, O. (2022) «Esly mamu kto-to tronet...»: odes'ki khudozhnyky stvoryuyut' plakaty novoho chasu [«If someone hurts my mom...»: Odessa artists create posters of the new time]. *Odesa-life*. March 9. URL: <https://odessa-life.od.ua/news/esli-mamu-kto-to-tronet-odesskie-hudozhniki-sozdajut-plakaty-novogo-vremeni-foto> (accessed: 03.11.2022) [In Ukrainian].
11. «Kul'turna vidpovid' viyni»: v Odesi hrafiti-khudozhnyky razom z dit'my rozmalyuvaly stiny zavodu [video] [«Cultural answer to the war»: Graffiti artists with children painted the walls of the Odesa factory]. *YouTube*. URL: https://m.youtube.com/watch?v=nqBJeV_00gQ (accessed: 01.12.2022) [In Ukrainian].
12. Lukashova, S. (2022). Odesa voyenna. Ekskursiya mistom, v yake vse chastishe letyat' rosiys'ki rakety [Military Odesa. The excursion around the city where Russian missiles are flying more and more to]. *Ukrayins'ka Pravda*. May 2. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/05/2/7343387/> (accessed: 03.05.2022) [In Ukrainian].
13. MKIP zaklykaye ne poshyryuvaty informatsiyu pro peremishchennya ta zakhyst muzeynykh tsinnostey pid chas viyny (2022) [MKIP calls not to disseminate information about the movement and protection of museum values during the war]. *Detektor media*. March 18. URL: <https://detector.media/infospace/article/197630/2022-03-18-mkip-zaklykaie-ne-poshyryuvaty-informatsiyu-pro-peremishchennya-ta-zakhyst-muзейnykh-tsinnostey-pid-chas-viyny> (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].
14. Nakaz holovnokomanduvacha Zbroynykh syl Ukrayiny «Pro orhanizatsiyu vzayemodiyi mizh Zbroynymy sylamy Ukrayiny, inshymy skladovymy syl oborony ta predstavnykamy zasobiv

- masovoyi informatsiyi na chas diyi pravovoho rezhymu voyennoho stanu» dated March 3, 2022 [Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine «On the organization of interaction between the Armed Forces of Ukraine, other parts of the defense forces and mass media representatives during the legal regime of martial law» dated March 3, 2022]. *Ofitsiyyny sayt Ministerstva oborony Ukrayiny*. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf (accessed: 01.05.2022) [In Ukrainian].
15. Pislya raketnoho obstrilu Odesy poshkozhenno pam'yatku arkhitektury – Vorontsovskyy palats [The architectural monument – Vorontsovsky Palace was damaged after the Odessa missile attack]. *Ofitsiyyny sayt Odes'koyi mis'koyi rady*. URL: https://omr.gov.ua/ua/odessa_tourism/ (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].
  16. Pravyla dlya zhurnalistiv shchodo povedinky z viys'kovymy (2022) [Rules for journalists regarding behavior with soldiery] *Instytutu masovoyi informatsiyi*. February 26. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/pravyla-dlya-zhurnalistiv-shchodo-povedinky-z-vijskovymy-i44056> (accessed: 26.02.2022) [In Ukrainian].
  17. Podorozhi pid chas viyny: yakykh pravyl bezpeky varto dotrymuvatys' (2022) [Wartime traveling: what safety rules should be followed]. *Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu*. July 7. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrymuvatys> (accessed: 07.07.2022) [In Ukrainian].
  18. Chayka, O. (2022). «Zakinchyt'sya viyna – bude svitlishe». Yak zhyve Odesa u voyenny chas [«The war will end – it will be brighter». How Odesa lives during wartime]. *Fokus*. March 27. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/510562-kak-zhivet-odessa-v-voennoe-vremya> (accessed: 27.03.2022) [In Ukrainian].
  19. Shykanova, A. (2022). Shcho katehorychno ne mozhna publikuvaty v sotsmerezkhakh pid chas tryvohy abo aviaudaru, a takozh pislya nykh [Shikanova Anna. What we must not to post categorically on social networks during alarm or airstrike, and also after them]. *RBK-Ukrayina*. March 12. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/atb-svernula-deyatelnost-vremenno-okkupirovanyh-1647099713.html> (accessed: 12.03.2022) [In Ukrainian].
  20. Yaki obmezheniya ta osoblyvosti roboty media diyut' v Ukrayini pid chas velykoyi viyny (2022) [What are the limitations and peculiarities of media work in Ukraine during the Great War]. *Detektor media*. October 11. URL: <https://detector.media/infospace/article/203615/2022-10-11-yaki-obmezheniya-ta-osoblyvosti-roboty-media-diyut-v-ukraini-pid-chas-velykoi-viyny> (accessed: 01.11.2022) [In Ukrainian].
  21. European Parliament resolution of 23 November 2022 on recognising the Russian Federation as a state sponsor of terrorism. *The European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0405_EN.html (accessed: 23.11.2022) [In English].
  22. Sneha, N. (2020). A Study on Travel Journalism in the Digital Age. *Researchgate*. March 7. URL: https://www.researchgate.net/profile/Sneha-Naidu/publication/341215906_A_Study_on_Travel_Journalism_in_the_Digital_Age/links/5eb435d8a6fdccca16250943/A-Study-on-Travel-Journalism-in-the-Digital-Age.pdf (accessed: 01.12.2022) [In English].
  23. The best cities to visit in 2022. The Independent's travel team shares its destination inspiration for the year ahead (2022). *The Independent*. December 29. URL: <https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/best-cities-2022-travel-city-break-b1978260.html> (accessed: 05.11.2022) [In English].